

Nr 392

Av fru Nettelbrandt m. fl., om *allmän egenpension*.

(Lika lydande med motion nr 320 i Första kammaren)

Frågor rörande det allmänna trygghetssystemet måste enligt vår uppfattning uppfattas som centrala inom samhällspolitiken. Trygghetsfrågorna ingriper på ett avgörande sätt i de enskilda människornas och familjernas möjligheter att söka fullfölja ett meningsfullt och harmoniskt liv, oavsett sådana betingelser som sjukdom, arbetsoförmåga, arbetslöshet eller förlust av försörjare. Trygghetssystemet påverkar på ett genomgripande sätt människornas beteendemönster.

Uppbyggnaden av det lagstadgade trygghetssystemet har skett i flera etapper. Detta har lett till brister i samordningen mellan de olika komponenterna, såväl då det gäller villkor och omfattning av försäkringsförmånerna vid olika slag av avbrott i den normala inkomstsituationen som med avseende på finansieringssättet. I denna motion, som behandlar *familjepensioneringen*, visar vi på icke rationella skillnader mellan folkpensionen och ATP i avseende på förmånerna.

Denna motion tar även sikte på att söka åstadkomma en lösning av pensionsfrågan för betydande grupper i samhället, framför allt de frånskilda kvinnorna, de hemarbetande husmödrarna, änkringarna och hemmadöttrarna. En sådan lösning bör åstadkommas inom ett system som bygger på principen om *allmän egenpension*.

Familjepension inom folkpensioneringen

För närvarande gäller följande bestämmelser för familjepension inom folkpensioneringen.

En kvinna har rätt till folkpension i form av *änkepension* under förutsättning att hon antingen uppnått 36 års ålder vid mannens död och varit gift med honom minst fem år eller har vårdnaden om och stadigvarande bor tillsammans med barn under 16 år, som vid mannens död stadigvarande vistades i makarnas hem eller hos änkan. När barnet fyllt 16 år bedömes änkas rätt till pension som om mannen avlidit vid denna tidpunkt och äktenskapet varat t. o. m. då.

Änkepensionen är för änka, som vid mannens död eller den därmed jämställda tidpunkten fyllt 50 år, lika stor som full ålderspension för en ensam ålderspensionär. För annan änka minskas pensionen med $\frac{1}{15}$ för varje år,

varmed hennes ålder vid ifrågavarande tidpunkt understeg 50 år. Om en kvinna blivit änka efter den 30 juni 1960, utgår änkepensionen utan inkomstprövning. Om hon blivit änka dessförinnan är pensionen däremot inkomstprövad. Änkepensionen indras om änkan ingår nytt äktenskap men börjar utgå igen om det nya äktenskapet upplöses inom fem år.

Änkepensionen kan förhöjas med kommunalt bostadstillägg. Om förutsättningar föreligger för rätt till både förtidspension och änkepension, utgår efter ankans eget val en av dessa pensioner. Fr. o. m. den månad då änkan fyller 67 år utbytes änkepensionen mot ålderspension.

Samma bestämmelser som för änka gäller för ogift eller fränskild kvinna eller änka, som stadigvarande sammanbodde med ogift eller fränskild man eller änkling vid dennes död och som varit gift med eller har eller har haft barn med honom. Däremot äger en kvinna inte rätt till änkepension efter sin make om hon levde åtskild från honom vid hans död och efter det sammanlevnaden upphörde stadigvarande sammanbott med en annan man, med vilken hon varit gift eller har eller har haft barn.

Barnpension utgår till barn under 16 år, som mist någon av eller båda föräldrarna, under förutsättning att barnet är svensk medborgare och stadigvarande vistas i Sverige. Rätt till barnpension föreligger inte om barnet är adopterat av annan än den avlidne eller dennes make, och ej heller för barn utom äktenskap, om den avlidne enligt avtal, som är bindande för barnet, åtagit sig att betala underhåll med engångsbelopp.

Familjepension inom tilläggspensioneringen

Inom den allmänna tilläggspensioneringen har försäkrads änka och barn rätt till familjepension efter honom, under förutsättning att han vid sin död uppbar förtidspension eller ålderspension från tilläggspensioneringen eller att han då arbetat tillräckligt många år för rätt till förtidspension. Efter kvinnlig försäkrad utgår endast barnpension.

Änkepension utgår till änka efter den försäkrade, om äktenskapet varat minst fem år och ingåtts senast den dag, då den försäkrade fyllde 60 år. I fall den försäkrade efterlämnar barn som också är barn till änkan, utgår pension, oavsett om barnet är minderårigt eller uppnått vuxen ålder, även om nyssnämnda förutsättningar inte är uppfyllda. Legalt äktenskap skall ha förelegat. Änkepengionsrätten upphör om änkan gifter om sig, men om det nya äktenskapet upplöses innan det bestått i fem år, börjar änkepensionen utgå på nytt.

Änkepensionen utgör en viss procent av den avlidnes egenpension, d. v. s. den förtids- eller ålderspension, som utgick till den avlidne, eller intjänad förtidspension. Om den avlidne åtnjöt partiell förtidspension, beräknas änkepensionen ändå med utgångspunkt från hel förtidspension. Var han ålderspensionär, räknar man med en ålderspension av den storlek, som gäller vid ett uttag från 67 års ålder.

Änkepensionens storlek är beroende av om den försäkrade efterlämnar barn som är berättigat till pension efter honom. Om pensionsberättigat barn saknas, är änkepensionen 40 % av den försäkrades egenpension. I annat fall är änkepensionen 35 % av egenpensionen.

Barnpensionen tillkommer försäkrads barn under 19 år. Adoptivbarn har pensionsrätt efter adoptivföräldrarna men inte efter sina naturliga föräldrar. Har underhållsskyldighet mot barn utom äktenskap avlösts genom ett engångsbelopp, föreligger inte rätt till barnpension.

Storleken av barnpensionen är beroende av huruvida pensionsberättigad änka finns samt av familjemedlemmarnas antal. Efterlämnas änka och ett pensionsberättigat barn, blir barnets pension 15 % av faderns egenpension. Om ett barn är ensamt pensionsberättigat, blir barnets pension 40 % av den avlidnes egenpension. Finns flera barn än ett, ökas de nu angivna procenttalen med 10 för varje barn utöver det första, och det sammanlagda barnpensionsbeloppet fördelas lika mellan barnen.

Flera familjepensioner kan inte utgå samtidigt till samma person. Om någon är samtidigt berättigad till flera tilläggs pensioner i form av familjepension — t. ex. barnpension efter dels fader, dels moder eller änkepension och barnpension — utgives sålunda endast den största av dem. Änkepensionsrätten påverkas emellertid inte av att hon samtidigt är berättigad till förtidspension eller ålderspension från tilläggs pensioneringen.

Bristande överensstämmelser i familjepensionssystemet

Som framgår av beskrivningen ovan skiljer sig reglerna för familjepension inom folk- resp. tilläggs pensioneringen avsevärt från varandra. Dessa skillnader är ofta svagt motiverade och ter sig ibland egendomliga. Vid lagstiftningens utformning har behovsynpunkterna helt fått dominera inom folkpensioneringen. Inom ATP har man vid sidan av dessa synpunkter även fått ta hänsyn till det inkomstbortfall som uppkommer vid någon av makarnas död. En strikt inkomstbortfallsprincip har emellertid av naturliga skäl inte kunnat följas inom tilläggs pensioneringen.

Bristande överensstämmelse mellan folk- och tilläggs pensioneringen föreligger bl. a. i följande viktiga avseenden.

1. Inom tilläggs pensioneringen kan en kvinna samtidigt uppbära änkepension och förtids- eller ålderspension. Inom folkpensioneringen får däremot en kvinna välja mellan änke- och förtidspension.

2. Tilläggs pensioneringens änkepension är till sitt belopp beroende av om barn finns som har rätt till barnpension. Någon sådan bindning finns inte inom folkpensioneringen. På samma sätt är barnpensionen inom ATP men inte inom folkpensioneringen till sin storlek beroende av om änkepension samtidigt utgår.

3. Inom ATP-systemet tilldelas en änka utan pensionsberättigat barn ett pensionsbelopp, som utgör 40 % av makarnas egenpension, d. v. s. i regel

40 % av det belopp som makarna gemensamt skulle försörja sig på såsom förtids- eller ålderspensionärer. Änkepensionen inom folkpensionssystemet, vilken är lika stor som full ålderspension, utgör däremot $\frac{2}{3}$ av makars gemensamma förtids- eller ålderspension.

4. Barnpensionen inom folkpensioneringen är större i det fall båda föräldrarna avlidit. Då är den nämligen 35 % av basbeloppet att jämföra med 25 % i annat fall. Inom ATP kan barnpension endast utgå efter den ena av föräldrarna. Den andres bortgång behöver således inte innebära att pensionsbeloppet höjs.

5) Barnpensionen inom ATP är för första barnet 40 % om änkepension icke utgår men endast 15 % i motsatt fall. Detta medför att barnpension efter en kvinna alltid beräknas efter den högre procentsatsen men att barnpension efter en man ofta beräknas efter den lägre. Det är en orimlig anordning med tanke på att vårdbehoven kan förutsättas vara lika stora i båda fallen. Någon liknande diskriminering förekommer ej i folkpensionssystemet.

6) Barnpension utgår till 16 års ålder inom folkpensionssystemet men till 19 års ålder inom ATP-systemet. Den bristande överensstämmelsen mellan reglerna i detta avseende torde knappast kunna förklaras på annat sätt än med hänvisning till kostnaderna i samband med en höjning av åldersgränsen inom folkpensioneringen. Att skillnaden bör bringas att upphöra snarast möjligt torde stå utom all diskussion.

7) Bestämmelserna om kvinnans ålder m. m. som förutsättning för änkepension är olika inom folk- och tilläggs-pensioneringen. Tillämpningen av inkomstbortfallsprincipen i ATP-systemet har i detta fall bl. a. lett till den konsekvensen att en kvinna har rätt till livslång änkepension redan efter fem års äktenskap även när hon inte har vårdnaden av barn. Denna bestämmelse framstår som särskilt egendomlig, när man beaktar att en man i motsvarande situation inte får någon ersättning alls — änklingspension utgår ju inte från ATP.

8) Änkepensionsrätt från ATP förutsätter legalt äktenskap. Folkpension i form av änkepension utgår däremot även i vissa fall när legalt äktenskap inte förelegat.

Personkretsar för vilka pensionsfrågan ej lösts

Det finns brister i familjepensionssystemet som innebär att vissa personkretsar ännu inte fått sin pensionsfråga löst. Det gäller bl. a. de *frånskilda kvinnorna*. I proposition nr 27 år 1962 föreslogs att änkepension skulle utges till frånskilda kvinnor som vid mannens död var berättigade till underhållsbidrag från honom. Anknytningen till underhållsbidraget skedde med hänvisning till inkomstbortfallsprincipen. Förslaget var avsett att gälla såväl folk- som tilläggs-pensioneringen. Regeringsförslaget avslogs av riksdagen bl. a. därför att det genom anknytningen till underhållsbidra-

get skulle få en tämligen ringa effekt. Frågan om pension till de frånskilda kvinnorna utredes nu inom pensionsförsäkringskommittén.

I samband med behandlingen av förutnämnda proposition diskuterades även *änklingsarnas* pensionsfråga. Det framhölls i motioner bl. a. att en efterlevande make, särskilt i det fall båda makarna förvärvsarbetat, kan ha samma behov av efterlevandepension som en hustru. Det föreslogs med anledning härav att änklingspension skulle införas. Även denna fråga ligger inom ramen för pensionsförsäkringskommitténs uppdrag.

Man har vidare vid ett flertal tillfällen aktualiserat frågan om en självständig pensionsrätt åt *hemarbetande husmödrar*. Möjligheten för hemmafruarna att frivilligt försäkra sig i den frivilliga statliga pensionsförsäkringens eller hos enskild försäkringsinrättning utgör inte ett tillräckligt skydd. Den torde inte utnyttjas i nämnvärd omfattning. Hemarbetet bör under vissa förutsättningar betraktas som likvärdigt med förvärvsarbete och därför anses pensionsgrundande i sig. Det gäller endast att finna en lämplig form för tillgodoseende av detta krav.

En annan pensionsfråga som har aktualiserats gäller de s. k. *hemmadöttrarna*, d. v. s. i huvudsak äldre, ogifta kvinnor, som stannat i hemmet och tagit vård om föräldrar och andra anhöriga. Bl. a. har föreslagits att hemmadöttrarna skall få änkepension från folkpensioneringen. En kartläggning av hemmadöttrarnas situation har företagits av socialpolitiska kommittén.

Ett särskilt problem utgör pensionsfrågan för de s. k. *övergångsänkorna* inom folkpensioneringen. Vid behandling av pensionsfrågan 1958 förordade riksdagen bl. a. att kvinnor, som blivit änkor före den 1 juli 1960, skulle få änkepension med samma maximibelopp och enligt samma villkor beträffande änke- och barnaåldrar som skulle gälla för dem som blivit änkor efter den 30 juni 1960. Med hänsyn till de betydande avvägningssvårigheter och samordningsproblem som eljest skulle uppkomma gjordes emellertid rätten till änkepension i övergångsfallen beroende av inkomstprövning. För att mildra svårigheterna vid gränsdragningen mellan änkor i övergångsfallen och änkor, som skulle bli berättigade till pension utan inkomstprövning, infördes 1960 för kvinnor, som blivit änkor under tiden före den nya lagstiftningens ikraftträdande, garanti-belopp i änkepension. Antalet änkor som på grund av inkomstprövningsreglerna ej får pension har beräknats till ca 20 000. Frågan om övergångsänkornas pensioner faller inom pensionsförsäkringskommitténs uppdrag.

Allmänna riktlinjer för en reform av familjepensionssystemet

Behov föreligger att närma bestämmelserna om familjepension i folkpensions- och ATP-systemen till varandra. Någon anledning att ha skilda system finns inte från principiell synpunkt. Vissa skillnader är dock befogade, bl. a. därför att man inom ATP har att ta hänsyn till inkomsthistoriken i de enskilda fallen.

Folkpensionen och ATP utgör tillsammans ett enhetligt pensionssystem. Ju mer ATP byggs ut, desto klarare kommer folkpensionens syfte att bereda åldringarna en *minimistrygghet* att framstå. Vissa sammanjämnningar av pensionsbestämmelserna torde kunna göras snarast. En mera genomgripande reform kommer emellertid att medföra så betydande förändringar i fråga om förmåner att den måste ske över en längre tidsperiod. Enligt vilka principer sammanjämnningen skall ske måste bedömas mot bakgrund av allmänna överväganden om pensionssystemets innehåll. Standardföljksamhet för folkpensionen är angelägen också i framtiden och bör åstadkommas även i ett reformerat system. Det blir även aktuellt att höja ATP-taket, när standarden i samhället stiger.

Nuvarande familjepensionssystem bygger delvis på förlegade principer. De gällande reglerna för stöd till änkor är avpassade efter ett tidigare samhällssystem. Kvinnans ekonomiska beroende av mannen har efter hand minskat. Utvecklingen går stadigt mot en större jämställdhet för kvinnan i fråga om rätten till förvärvsarbete. Det kommer som följd härav att bli allt vanligare att kvinnan blir självförsörjande även som ålderspensionär. Om änkepensionen i sin nuvarande utformning skall kvarstå i ett framtida familjepensionssystem måste den kompletteras med en änklingspension, uppbyggd enligt samma regler. Redan preliminära överväganden ger emellertid vid handen att reglerna i ett sådant system skulle bli mycket komplicerade. Det kan givetvis inte komma i fråga att minska nu utgående änkepensioner. Fråga är emellertid om det inte vore möjligt att konstruera ett pensionssystem utan änke- och änklingspensioner, där de behov som änkepensionen nu i vissa fall fyller kan tillgodoses. Det bör övervägas att ordna detta i ett system som bygger på principen om allmän egenpension.

Änkepensionen i nuvarande pensionssystem kan sägas ha följande funktioner: Folkpensionsdelen skall ge änkan en minimiförsörjning. ATP-delen skall ge änkan en rättvis andel i den avlidne mannens intjänade förmåner. Den ger också bidrag till efterlämnade barns försörjning.

Behov av folkpension i form av änkepension föreligger knappast i de fall änkan vid mannens bortgång kan försörja sig med inkomster av eget arbete. Minimiförsörjningen kan anses tryggad härigenom. Behov av sådan änkepensionsförmån föreligger däremot om änkan — eller en hemmadotter — har nedsatt arbetsförmåga och t. ex. på grund av sin ålder ej kan påräkna lämplig sysselsättning på arbetsmarknaden. Man får här tänka sig en generös prövning. Den pension som härigenom aktualiseras är en förtidspension, grundad på medicinska eller sociala indikationer. Annorlunda ställer det sig emellertid i de fall, då änkan vid mannens död har vårdnaden om barn i hemmet.

Skulle änkan ha vårdnaden om barn uppkommer ett särskilt pensionsbehov, som lämpligen kan tillgodoses med en försörjarpension. Försörjarpensionen, som bör utgå inom såväl folk- som tilläggspensioneringen och

som inte får sammanblandas med barnpensionen, diskuteras vidare nedan.

Det kan övervägas att i ett framtida familjepensionssystem införa regler som ger änkan rätt till andel för egen del i mannens intjänade ATP-förmåner. Hennes krav härpå konkurrerar emellertid, i de fall mannen tidigare varit gift, med den fränskilda kvinnans krav. Det är ingalunda självklart att änkans rätt alltid skall anses väga tyngre än den fränskilda kvinnans. En möjlig fördelningsgrund för ersättningar till änkan resp. den fränskilda kvinnan från mannens ATP-förmåner vore en fördelning efter antalet år äktenskapet varat. En uppdelning av mannens ATP-förmåner medför att ersättningen till änka efter man som tidigare varit gift blir mindre än ersättningen till änka efter man med samma inkomsthistorik som ej varit gift tidigare. Denna nackdel bör dock inte anses särskilt allvarlig. Reformen kan endast genomföras på sikt, och avsikten är inte att nuvarande änkors förmåner skall minskas. I det nya läget bör en kvinna, som gifter sig med en skild man, redan vid äktenskapets ingående kunna överblicka sin kommande pension från mannen. En sådan anordning kan föra det goda med sig att vissa av de nuvarande s. k. spekulationsäktenskapen hindras. En särskild fråga är hur och när andelen resp. andelarna i mannens intjänade förmåner skall avlösas. Det kan övervägas att låta avlösning ske med engångsbelopp, som utbetalas vid bodelningen i samband med t. ex. hemskillnad eller äktenskapsskillnad, då ju en ev. ny hustrus rätt till förmånerna därigenom föregripes. Gifrorätt bör bl. a. därför inte införas i folk- och tilläggspension.

Vi diskuterar nedan möjligheterna att ge den hemmavarande maken rätt att räkna pensionspoäng från den förvärvsarbetande makens inkomst. Detta får anses utgöra ett avgörande moment i egenpensionstanken. Om en sådan reform genomföres, synes kraven på ersättning för änkan resp. den fränskilda kvinnan för egen del ur mannens intjänade ATP-förmåner vid frånfälle ej vara särskilt starka. Det är sannolikt att föredra att ersättningstanken ej förverkligas och att efterlevnadsskyddet till änkan i stället konstrueras som en försörjningspension avseende efterlämnade barn.

Enligt nuvarande bestämmelser utgår änkepension från folkpensioneringen bl. a. till änkor, som har vårdnaden om och stadigvarande sammanbor med barn under 16 år, vilket (vilka) vid makens död stadigvarande vistades i makarnas hem eller hos änkan. Det behöver inte vara änkans eller den avlidnes barn. Det väsentligaste kravet är att änkan har den rättsliga vårdnaden om barnet (barnen). Änkepension från ATP utgår bl. a. i de fall den avlidne efterlämnat barn som också är barn till änkan. Det är här fråga om makarnas gemensamma barn. Någon åldersgräns för barnet är inte uppställd i vad gäller änkans rätt till pension.

Vid en jämförelse mellan nyssnämnda förutsättningar i gällande änkepensionssystem finner man att änkepensionen inom folkpensioneringen,

men inte inom ATP, har utformats med beaktande av änkans försörjningsbörda vid makens bortgång. Enligt vår uppfattning är det motiverat att på sätt som skett i folkpensionssystemet även inom ramen för en allmän egenpension beakta det försörjningsbehov som uppkommer för ena maken vid den andres död. Detta kan ske — vid samtidigt avskaffande av änkepensionen — genom införandet av en *försörjarpension*, som skall utgå såväl inom folk- som inom tilläggs pensioneringen. Försörjarpensionen bör i stort utformas efter de regler som i förevarande avseende nu gäller inom folkpensioneringen. Åldersgränsen bör dock justeras uppåt. Försörjarpensionen skall utbetalas till änkan eller änklungen. Äktenskapets längd bör ej utgöra förutsättning för pensionen. ATP-delen av försörjarpensionen bör innehålla bestämmelser som på sedvanligt sätt anknyter till inkomsthistoriken i de enskilda fallen.

Genom försörjarpensionen avses de omedelbara försörjningsbehov bli täckta som uppkommer vid någondera av två makars död. Emellertid uppkommer härvid även sekundära försörjningsbehov avseende någons av de båda makarna barn i äktenskapet, i tidigare äktenskap eller utom äktenskapet, där detta (dessa) barn ej vårdas av den efterlämnade maken vid den andres död. Dödsfallet blir ekonomiskt kännbart för dessa barn om den avlidne varit underhållsskyldig. Riksdagen har emellertid tidigare avisat tanken på att knyta en pension — det gällde pension åt frånskilda kvinnor — till förekomsten av underhållsbidrag. Den pension till komplettering av försörjarpensionen, varom här är fråga, bör därför inte utformas på detta sätt. En naturlig lösning av problemet står emellertid ev. att finna med utgångspunkt från gällande regler för barnpension från ATP. Dessa innebär att rätt till barnpension tillkommer den avlidnes barn under 19 år, oavsett om dessa är födda i eller utom äktenskapet.

Försörjarpensionen bör således kompletteras med en *barnpension*, som utgår efter generösa regler till alla barn till den avlidne. Reglerna för barnpension bör vara lika inom folk- och tilläggs pensioneringen. Dock bör anknytning ske till inkomsthistoriken i vad gäller ATP.

Försörjar- och barnpensionerna skall båda vara ordentligt tilltagna men kan till sitt belopp och till sin närmare konstruktion fastställas först efter ingående jämförelser mellan hur olika kombinationer utfaller.

Försörjarpensionen ersätter således änke- och änklingspensionerna (den senare finns f. n. ej). Genom konstruktionen av försörjarpensionen och de tänkta nya reglerna för barnpensionen nås en bättre överensstämmelse mellan reglerna i folk- och tilläggs pensioneringen. Den *omotiverade* favoriseringen av änkor i förhållande till frånskilda kvinnor, som nuvarande änkepensionslagstiftning innebär, försvinner i det föreslagna systemet.

En egenpensionsreform bör emellertid även ge en hemarbetande make *självständig pensionsrätt*. Arbete i hemmet anses i de flesta hänseenden likställt med förvärvsarbete utom hemmet. Det gäller emellertid inte i pen-

sionshänseende. Det får anses omotiverat att den av makarna som stannar hemma antingen för vård av barn eller av annat skäl därigenom helt undantages från möjligheten att intjäna egna pensionspoäng. Det är angeläget att den hemmavarande maken beredes självständig pensionsrätt. Endast härigenom undviks många av de komplikationer som pensionssystemet eljest innebär. F. n. berövas t. ex. en hemarbetande kvinna i vissa fall sin pensionsrätt vid skilsmässa. Någon måste i regel stanna hemma för vård av små barn. Beslut härom — underförstått eller uttalat — sker i samförstånd mellan makarna. En följd av detta beslut kunde exempelvis vara att den hemmavarande maken tillerkännes pensionsrätt från den förvärvsarbetandes lön. En uppdelning av dennes pensionsrätt skulle emellertid inte behöva begränsas till de fall, då vistelsen i hemmet är föranledd av vårdnadsbehov. Även i andra fall får nämligen beslut om att någon av makarna skall stanna hemma förutsättas ske i samråd mellan makarna. Det kan övervägas att generellt ge den hemmavarande maken rätt till egenpension från den andres lön.

Egenpensionen kan ta formen av en uppdelning av pensionspoäng mellan makarna. Härigenom uppnår man att den sammanlagda pensionen för makarna — om äktenskapet består — blir lika stor som ifall pensionspoäng endast skulle tillgodoräknas den förvärvsarbetande. Om äktenskapet upplöses, behåller vardera maken sin intjänade del av den förvärvsarbetandes pensionsrätt. Ett egenpensionssystem, konstruerat på detta sätt, löser således pensionsfrågan såväl för den hemarbetande husmodern som för den frånskilda kvinnan och tar dessutom hänsyn till att könsrollerna i framtiden inte kommer att te sig lika självklara som tidigare. Nackdelarna med denna konstruktion är att den förvärvsarbetande maken under vissa förutsättningar kan förlora en del av sin egenpension. Metoder för att eliminera denna nackdel bör undersökas.

En särskild fråga är huruvida en hemarbetande kvinna eller man som sammanlever med en person av motsatt kön utan att vara gift med denne skall kunna intjäna pension. Enligt vår mening borde det övervägas att öppna en möjlighet till en lösning av denna fråga exempelvis genom att den förvärvsarbetande parten medelst skriftlig förbindelse avstår från pensionspoäng till den hemmavarande som om de varit gifta.

Problem uppkommer i de fall den hemmavarande maken förvärvsarbetar på deltid. Det måste anses angeläget att undvika regler som gör deltidsarbete mindre lönsamt med hänsyn till pensionsrätten. Om man nämligen t. ex. tillerkände ena maken pensionsrätt från den andre makens pension endast i de fall den förstnämnda maken inte har egen deklarerad inkomst eller har en inkomst som understiger basbeloppet skulle en deltidsarbetande make komma att bli särskilt orättvist behandlad. Det får inte bli så att han samtidigt uteslutes från rätten till andel i den förvärvsarbetande makens

pension och inte intjänar några egna pensionspoäng. Specialbestämmelser bör särskilt beakta deltidsarbete. Dessa kan tänkas utformade så att en make med låg inkomst får viss rätt till egenpension från den andra maken så länge inkomsten understiger en viss nivå. Denna fråga måste utredas särskilt.

Hur egenpensionsreformen närmare skall utformas kan inte avgöras förrän efter en kartläggning av olika alternativ. Utredning bör också ske av frågan hur pensionsrätten från en förvärvsarbetande make bör gestaltas i de fall denne varit gift tidigare och pensionsrätt intjänats efter samma regler i det tidigare äktenskapet.

Sammanfattning

Det i denna motion skisserade systemet med allmän egenpension innehåller följande huvudmoment.

1. *Självständig pensionsrätt* tillerkännes hemarbetande eller deltidsarbetande make.

2. En ordentligt tilltagen *försörjarpension* införs som ersättning för änkepension och änklingspension (den senare utgår f. n. inte). Försörjarpensionen grundas på förekomsten av barn i den efterlämnade makens vård.

3. Om den efterlämnade maken ej har barn i sin vård skall han — där han inte redan förvärvsarbetar — ges en verklig chans att vinna inträde i förvärvslivet. Om sådana åtgärder efter bedömning i det särskilda fallet inte skulle ge resultat, bör den efterlämnade maken ges rätt till *förtidspension* från folkpensioneringen. Denna förtidspension kan vara föranledd av medicinska eller sociala indikationer och bör även kunna utgå till hemmadöttrar och jämförliga kategorier. Man får även här tänka sig en generös prövning.

4. *Barnpension* bör utgå efter generösa regler till den avlidne makens barn.

5. Vid systemets utformning bör lika regler inom *folk- och tilläggspensioneringen* eftersträvas.

Övergångstiden mellan nuvarande och här diskuterade pensionssystem kan väntas bli lång. Änkepensionen förutsättes bli avskaffad utan att nu utgående änkepensionsförmåner rubbas. I övergångsbestämmelserna bör föreskrivas att den gamla typen av änkepensioner successivt avskaffas i samband med att här föreslagna, mera fördelaktiga system för änkorna införes. Övergångsbestämmelserna bör särskilt beaktas vid den föreslagna utredningen. Då bör de problem som gäller nuvarande inkomstprövning av äldre änkepensioner även undersökas.

Vi vill till sist framhålla, att det inte varit vår avsikt att här framlägga ett färdigt förslag till allmän egenpension. Vid den slutliga utformningen måste hänsyn tas till en rad svåröverskådliga problem.

Under åberopande av ovanstående hemställes,
att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa
om utredning av i motionen skisserat förslag rörande allmän
egenpension.

Stockholm den 25 januari 1966

<i>Cecilia Nettelbrandt</i>	<i>Ingemar Mundebo</i>	<i>Brita Elmén</i>
<i>Anders Jonsson</i>	<i>Ola Ullsten</i>	<i>Sigvard Larsson</i>
<i>Ingrid Gärde Widemar</i>	<i>Mac P. Hamrin</i> i Kalmar	<i>Sten Sjöholm</i>
<i>Olaus Nyberg</i>	<i>Henry Berndtsson</i>	<i>W. Werbro</i>
<i>Eric Nelander</i>		<i>Augustinus Keijer</i>
